

TÜRKİYE'DE POLİTİK İSTİKRAR VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Sinan ERDOĞAN*

Güray AKALIN**

ÖZ

Ekonomik büyüme literatüründe, ülkeler arası büyüme farklılıklarının açıklanmasında kurumsal faktörler üzerinde fazlaca durulmaktadır. Bu kurumsal faktörlerden bir tanesi de ülkelerin yaygın düşünce-davranış alışkanlıklarını güçlü bir şekilde yansıtan politik istikrardır. Zira, politik istikrar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde iktisadi faaliyetlerin sürdürülebilir kılınması adına oldukça önemlidir. Bu çalışmanın temel amacı Türkiye’de politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisini 1984-2017 dönemi için zaman serisi analizi yöntemleriyle araştırmaktır. Çalışmadan elde edilen bulgular şöyle sıralanabilir; (a) analizde kullanılan değişkenler birim kök süreci sergilemekteyken, birinci sıra farkları alındığında ise durağan hale gelmektedir, (b) eşbütünleşme testi sonuçlarına göre değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki vardır, (c) uzun dönemli katsayı tahminine göre politik istikrar, yatırım ve tüketim harcamaları iktisadi büyümeyi pozitif etkilerken, kamu tüketim harcamaları negatif etkilemektedir. Bu bağlamda Türkiye ekonomisinde politik istikrarın sürdürülebilir kılınması yönünde alınacak tedbirler ve uygulanacak politikalar, iktisadi gelişme sürecini olumlu etkileyecektir.

Anahtar Kavramlar: Politik İstikrar, Ekonomik Büyüme, Türkiye, DOLS.

Jel Kodları: B22, C22, O43.

Atf Önerisi /Cited as (APA): Erdoğan, S. & Akalın, G. (2022). Türkiye’de politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (61), 1-15*. DOI: 10.18070/erciyesiibd.951219.

* Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, sinanerdogan@mku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3491-8234>

**Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, guray.akalin@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6647-5418>

Geliş/Received: 11.06.2021

Kabul/Accepted: 26.07.2021

POLITICAL STABILITY AND ECONOMIC GROWTH NEXUS IN TURKEY

ABSTRACT

In the economic growth literature, there has been a lot of emphasis on institutional factors in explaining the growth differences between countries. One of these institutional factors is political stability, which strongly reflects the common thought-behavior habits of countries. Because political stability is crucial in making economic activities sustainable in both developed and developing countries. The main purpose of this study is to examine political stability-economic growth nexus in Turkey for the period of 1984-2017 by using time series analysis techniques. The empirical findings are as follows: (a) analyzed variables exhibit unit root process, while they are stationary at their first difference, (b) according to the cointegration test results, there is a long-run relationship among variables, (c) according to the long-run parameter estimation, political stability investments and consumption expenditures have a positive effect on economic growth, whereas government expenditures negative. In this context, measures and policies for ensuring the sustainability of political stability in Turkey will positively affect economic growth in Turkey.

Keywords: Political Stability, Economic Growth, Turkey, DOLS.

Jel Codes: B22, C22, O43.

GİRİŞ

Politik istikrar ve ekonomi ilişkisi Alesina, Özler, Roubini ve Swagel 'in (1996) öncü çalışmasından bu yana iktisat biliminde tartışılan bir konudur. Alesina vd. (1996), Arjantin'in yirminci yüzyılın başlarında dünyada en yüksek refah seviyesine sahip olduğunu, 1960 yılı itibariyle kişi başına milli gelir bağlamında dünyanın en zengin 20 ülkesi içinde yer aldığını ve ilgili dönemde Japonya'dan daha yüksek gelir seviyesine sahip olduğunu vurgulamışlardır. Buna karşın, daha sonraki dönemlerde yaşanan askeri darbeler ve politik istikrarsızlıklarla birlikte yirminci yüzyılın başlarındaki güçlü iktisadi görünüm zayıflamaya başladığı belirtilmiştir. Bu nedenle Alesina vd. (1996), iktisadi gelişme sürecinde politik istikrarın önemine vurgu yapmışlardır.

Günümüzde politik istikrarsızlığın yaşandığı ülke ve coğrafyalar değişse de yaratmış olduğu iktisadi sonuçlar çok fazla değişmemektedir. Bu kapsamda, politik istikrarsızlık ülkelerde belirsizlik yaratarak yatırımlar, araştırma ve geliştirme faaliyetleri, teknolojik hamleler vb. artı değer yaratan iktisadi kararlar üzerinde caydırıcı etki yaratmaktadır. Sıklıkla değişen veya değişme ihtimali yüksek olan bir siyasal iktidarın varlığı, yerli ve yabancı yatırımcılar ve girişimciler için geleceğe dair beklentilerin olumsuz yönde şekillenmesine neden olarak yatırımların ertelenmesine yol açabileceği gibi yurt içi yatırımların daha istikrarlı yurt dışı alternatiflerine kaydırılmasına da neden olabilmektedir. Diğer taraftan politik istikrarsızlıktan beslenen düşük iktisadi performans, aynı zamanda yeni politik istikrarsızlıkları besleyen bir unsur olmaktadır. Böylece politik istikrarsızlık düşük iktisadi performansa neden olmakta, düşük iktisadi performans ise toplumsal memnuniyetsizliğin artmasına neden olarak en iyi senaryoda siyasal iktidarların

demokratik ömrünü kısaltmakta, seçim yenilenme periyodlarını sıklaştırmaktadır. Daha kötü senaryolarda ise politik istikrarsızlık, demokratik seçimlerle işbaşına gelmiş siyasal iktidarların askeri darbeler ile görevden uzaklaştırmasına, politik süreçlerin askıya alınmasına neden olabilmektedir. Nitekim Sahraaltı Afrika ülkelerinde, bu tip politik işleyişe dışsal müdahale örneklerini sıkça görmek mümkündür. Bu sebeple, politik istikrarsızlık ve düşük ekonomik performans arasında bir kısır döngünün olduğu söylenebilir (Alesina, vd. 1996; Feng, 1997; Arslan, 2011; Uddin, Ali ve Masih, 2017).

Demokratik geleneklerin yerleşik hale gelmediği ülkelerde siyasi iktidar değişimleri, T döneminde izlenen iktisadi politikaların T+1 döneminde terk edilmesine yol açabilmektedir. Bu denli keskin politika değişimleri ise uzun soluklu yatırım ve kalkınma hamlelerinin planlanmasını, uygulanmasını ve sonuçlandırılmasını zorlaştırmakta, kimi zaman batık maliyet yaratabilen bir unsur olmaktadır. Dahası, keskin politika değişimleri, özellikle dış yatırımcılar için ilgili ülkeleri kârlı bir pazar olmaktan çıkarmaktadır. Ayrıca politik istikrarsızlık, mülkiyet haklarının tehlike altına girmesine neden olarak yatırımları ve yeni girişimleri caydırabilmekte, iktisadi ajanların rant arayışı faaliyetlerini arttırabilmekte ve baskı gruplarının güçlenmesine neden olabilmektedir. Bu durum ise politikacı ve karar alıcıların toplumun refahını gözetemeyen politikalar yerine, baskı gruplarının faydasını ve çıkarlarını gözetemeyen politikalar izlemesine yol açabilmektedir. Böylece kaynaklar, yatırım ve artı değer yaratıcı üretim faaliyetleri yerine verimsiz ve ranta dayalı alanlara yönelebilmektedir (Aisen ve Veiga, 2013; Asteriou ve Price, 2001; Calvo ve Drazen, 1998; Demirgil, 2011; Persson ve Tabellini, 1991; Murphy, Shleifer ve Vishny, 1991). Diğer taraftan Grossman (1991)'a göre istikrarsız bir politik ortam, iktisadi ajanların imkanlarını üretim ve yatırım faaliyetlerinden ziyade verimsiz politik süreçlere kaydırmasına neden olabilmektedir. Ayrıca politik istikrarsızlığın yaşandığı ülkelerde bürokratik etkinlik kayıpları, yeni girişim ve yatırım süreçlerinin ağırlaşması iktisadi büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir.

Literatürde politik istikrarsızlığın her zaman ve her koşulda istenmeyen sonuçlar yarattığına karşı çıkan görüşler de vardır. Buna göre, mevcut iktidarların bireylerin ve ülkenin refahını gözetmeyen politikalar izlediği, ekonomi ve politika yönetimi konusunda kabiliyetlerinin düşük olduğu veya yüksek yolsuzluğun yaşandığı durumlarda politik değişimler bireyler ve ekonomiler için avantaj yaratabilmektedir (Alesina vd., 1996). Ayrıca, Olson (1982), uzun yönetim sürelerinin iktidarları sosyal faydayı maksimumlaştıracak politikalar yerine, baskı gruplarının çıkarlarını korumaya yönelik adımlar atmaya yöneltebileceğini belirtmiştir.

Türkiye ekonomisi, çok partili siyasi yaşama geçişten günümüze kadar 20 kez milletvekili genel seçimi için sandık başına gitmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de yaklaşık her 3,5 yılda bir milletvekili genel seçimi yapılmıştır (Yüksek Seçim Kurulu [YSK], 2020). Siyasal iktidarlar, politik istikrarsızlık nedeniyle günümüz

koşullarında ortalama iktidar sürelerinden 6-18 ay arası bir zaman dilimi kaybetmiş, vadettikleri plan ve programları uygulayamadan yeni bir seçime gitmek zorunda kalmıştır. Ayrıca bu icraat süreçleri, siyasete askeri darbeler gibi siyaset dışı müdahalelerle de kesintiye uğramıştır. Buna rağmen, Türkiye ekonomisi açısından politik istikrarın iktisadi etkilerinin araştırıldığı çalışma sayısı oldukça kısıtlı olup, politik istikrarın iktisadi büyümeyi ne yönde ve nasıl etkilediği noktasında da bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın temel amacı Türkiye’de politik istikrar-ekonomik büyüme ilişkisini 1984-2017 dönemi için zaman serisi analizi yöntemleriyle araştırmak ve mevcut kısıtlı literatüre katkı yapmaktır. Türkiye açısından politik istikrarın iktisadi etkilerinin irdelenmesi uygun politika araçlarının belirlenmesi ve uygulanmasına katkı yapacaktır.

I. LİTERATÜR TARAMASI

Politik istikrar ve ekonomi ilişkisi, Alesina vd. ‘nin (1996) çalışması ile beraber iktisat literatüründe ampirik olarak da araştırılmaya başlanmıştır. Alesina vd. (1996) 113 ülke için 1950-1982 dönemi arası politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme ilişkisini eşanlı denklemler yöntemiyle incelemişlerdir. Elde edilen bulgulara göre politik istikrarsızlıkta yaşanan artışlar, iktisadi büyüme performansını olumsuz etkilemektedir. Takip eden süreçte politik istikrar/istikrarsızlık ve ekonomik büyüme ilişkisi farklı örneklem ve yöntemlerle test edilmiş olup öne çıkan çalışmalar Tablo 1 de raporlanmıştır. Çalışmaların genel bulguları değerlendirildiğinde, politik istikrarın iktisadi büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna erişilebilir.

Tablo 1: Literatür Tablosu (Politik İstikrar-Ekonomik Büyüme)

Yazar(lar)	Örneklem-Dönem	Yöntem	Bulgular
Gyimah-Brempong ve Traynor (1999)	39 Sahraaltı Afrika Ülkesi, 1975-1988	Eşanlı Denklemler Yöntemi ve Dinamik Panel Veri Yöntemi	+
Fosu (2001)	31 Sahraaltı Afrika Ülkesi, 1960-1986	Regresyon Analizi	+
Asteriou ve Price (2001)	İngiltere, 1961-1997	GARCH-M	+
Fosu (2002)	31 Sahraaltı Afrika Ülkesi, 1960-1986	Regresyon Analizi	K
Butkiewicz ve Yanikkaya (2005)	100 Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke, 1970-1997	İlişkisiz Denklemler Sistemi (SUR), Üç Aşamalı En Küçük Kareler (EKK)	Zayıf İlişki
Jong-A-Pin (2009)	90 Ülke, 1975-2003	Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM)	K
Gür ve Akbulut (2012)	19 Gelişmekte Olan Ülke, 1986-2003	Sabit ve Rassal Etkiler Modeli	+

Campos, Karanasos, ve Tan (2012)	Arjantin, 1896-2000	ARCH Yöntemi	K
Aisen ve Veiga (2013)	169 Ülke, 1960-2004	GMM	+
Parlak yıldız (2015)	25 Latin Amerika Ülkesi, 1999-2013	Sabit Etkiler Modeli	+
Kalay ve Çetin (2016)	52 Afrika Ülkesi, 2000-2011	Granger Nedensellik Testi	Ekonomik Büyüme → Politik İstikrar
Yalçınkaya ve Kaya (2017)	G-8 Ülkeleri, 1996-2015	Panel FMOLS	-
	G-12 Ülkeleri, 1996-2015		+
Mustafa ve Kocaman (2019)	5 Yükselen Piyasa Ekonomisi, 1992-2016	Konya Nedensellik Testi	K
Turan, Demez, ve Kızılkaya (2019)	Yeni Sanayileşen Ülkeler, 2002-2017	Konya Nedensellik Testi	*
Kamacı (2019)	30 OECD Ülkesi, 2003-2017	Panel ARDL	+
Blum ve Gründler (2020)	180 Ülke, 1950-2017	Dinamik Panel	+
Adika (2020)	33 Ülke, 1996-2017	Sistem GMM-Panel OLS	+
Azam (2021)	14 Ülke, 2002Q1-2018Q4	Panel ARDL	+

Not: K: Karışık Sonuçlar, *: Nedensellik İlişkisi Yok, → : Tek Yönlü Nedensellik İlişkisi

Türkiye örneğinde politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen çalışmalar ise şöyledir: Arslan (2011), Türkiye’de politik istikrarsızlık ve ekonomik performans ilişkisini hata düzeltme modeline dayalı nedensellik analizi vasıtasıyla incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre; politik istikrarsızlıktan ekonomik performansa doğru nedensellik ilişkisi yokken, ekonomik performanstan siyasi istikrarsızlığa doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Demirgil (2011), Türkiye’de politik istikrarsızlık ve büyüme ilişkisini GARCH ve EGARCH yöntemiyle 1970-2006 dönemi için incelemiştir. Bulgulara göre, politik istikrarsızlık ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Şanlısoy ve Kök (2013), Türkiye’de politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme ilişkisini 1987Q1-2006Q4 dönemi için DOLS yöntemiyle tahmin etmişlerdir. Bulgulara göre politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi seçilen tahminciye göre değişmektedir. Diğer taraftan enflasyon, iş gücü kullanımı, yatırımların milli gelire oranı ve özel kesime kullandırılan kredilerin milli gelire oranı çalışmada kontrol değişkenleri olarak kullanılmış olup, politik istikrarsızlığa benzer biçimde değişkenlerin etkisi ve anlamlılığı kullanılan yöntemle göre değişmektedir.

Politik istikrar-ekonomik büyüme ilişkisini Türkiye için araştıran çalışmalar incelendiğinde şu noktalar dikkat çekmektedir: i) Çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. ii) Türkiye’de politik istikrar ve ekonomik büyüme etkileşiminin ne yönde ve hangi büyüklükte gerçekleştiği noktasında literatürde bir uzlaşma yoktur. Literatürdeki bu boşluklardan hareketle gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı; Türkiye örneğinde politik istikrar ve iktisadi büyüme ilişkisini 1984-2017 dönemi için araştırmaktır.

II. MODEL, VERİ, YÖNTEM VE AMPİRİK SONUÇLAR

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle çalışmada kullanılan veriler ve model tanımlanacak, ardından analizlerde kullanılan ampirik yöntemlerin teorik temelleri açıklanacak, son olarak da ampirik uygulamalardan elde edilen bulgular raporlanacaktır.

A. MODEL VE VERİ

Bu çalışmada, Türkiye’de politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 1984-2017 dönemi için araştırılmış olup, çalışmada kullanılan model aşağıdaki gibidir:

$$\ln Y_t = \beta_0 + \beta_1 \ln I_t + \beta_2 \ln G_t + \beta_3 \ln C_t + \beta_4 \ln S_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Burada ekonomik büyümeyi temsilen kullanılan $\ln Y$ kişi başı reel gelirin doğal logaritmasını (2010 baz yılı), $\ln I$ kişi başı yatırımın doğal logaritmasını (2010 yılı fiyatlarıyla gayri safi sabit sermaye oluşumu), $\ln G$ kişi başı kamu harcamalarının doğal logaritmasını (2010 yılı fiyatlarıyla nihai kişi başı kamu harcamaları), $\ln C$ kişi başı hane halkı tüketim harcamalarının doğal logaritmasını (2010 yılı fiyatlarıyla), ve son olarak $\ln S$ politik istikrar endeksinin doğal logaritmasını göstermektedir. Politik istikrar endeksi (S), Uluslararası Ülke Risk Rehberi (International Country Risk Guide) tarafından yayınlanan hükümet istikrarı ve askerinin siyasete müdahalesi endeksleri kullanılarak temel bileşenler analizi ile oluşturulmuştur. Her iki değişkende görülen artışlar hükümet istikrarında artış ve askerinin siyasete müdahalesinin azalışına, yani olumlu gelişmelere işaret etmekte olduğu için, politik istikrar endeksinde artışlar politik istikrarın arttığına, azalışlar ise politik istikrarın azaldığına işaret etmektedir. Gelir, yatırım, kamu harcamaları, hane halkı tüketim harcamaları verisi Dünya Bankası çevirim içi veri tabanından (World Bank, 2019), hükümet istikrarı ve askerinin siyasete müdahalesi endeksleri ise Uluslararası Ülke Risk Rehberi’nden (2020) elde edilmiştir.

B. YÖNTEM

Çalışmada değişkenlerin entegrasyon derecelerini belirlemek adına Genişletilmiş Dickey-Fuller birim kök testi (ADF) (Dickey ve Fuller, 1981) ve Phillips ve Perron (PP) (1988) tarafından önerilen birim kök testleri kullanılmıştır. ADF birim kök yaklaşımında kullanılan regresyon modeli şöyle tanımlanabilir (Acaravcı, Akalin ve Erdoğan, 2019; Enders, 2008):

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \gamma y_{t-1} + \alpha_1 t + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta y_{t-i} + \varepsilon_{2t} \quad (2)$$

Burada α_0 , sabit; t doğrusal zaman trendi; Δ , birinci sıra farkı; p , gecikme sayısı ve ε_{2t} hata terimidir. ADF yaklaşımında yokluk hipotezinde “Birim kök ($\gamma = 0$)” görüşü, “Durağanlık $\gamma < 0$ ” görüşüne karşı test edilmektedir (Rehman, Ma, Ozturk, Murshed ve Dagar, (2021). Diğer taraftan PP (1988) birim kök testinin kullanmış olduğu veri tanımlama süreci aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

$$y_t = \delta y_{t-1} + u_t \quad (3)$$

Burada PP testinin ADF spesifikasyonundan en temel farkı bağımlı değişkenin gecikmeli değeri fark operatörü ile değil, düzey değerleri ile kullanılmakta olup, 3 numaralı denklem EKK yöntemi ile tahmin edilmekte ve sabit parametresi veya sabit-trend parametreleri de dahil edilerek genişletilebilmektedir. Aynı zamanda parametre katsayıları için hesaplanan kritik değerler, otokorelasyona karşı düzeltilmiş kritik değerlerdir. Son olarak u_t , hata terimini ifade etmektedir. PP yaklaşımında da ADF yöntemine benzer biçimde yokluk hipotezinde “birim kök vardır” görüşü alternatif hipotezde “seri durağandır” görüşüne karşı test edilmektedir.

Değişkenler arasında eşbütünlüşme ilişkisinin varlığını test etmeye yönelik olarak Johansen-Juselius eşbütünlüşme testi kullanılmıştır (Johansen, 1988; Johansen ve Juselius, 1990). Son olarak değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin büyüklüğünü ve yönünü hesaplamaya yönelik olarak Saikkonen (1991) ve Stock ve Watson (1993) tarafından geliştirilen Dinamik En Küçük Kareler (Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS)) yöntemi kullanılmıştır. DOLS yönteminin en karakteristik avantajı, değişkenler arasında içsellik problemine yol açabilecek eşanlılık probleminin önünü alması ve değişkenlerin yüksek mertebeden eşbütünlüşük olmasına izin vermesidir. DOLS yaklaşımın genel formu şöyle ifade edilebilir (Chikalipah ve Okafor, 2019; Saikkonen, 1991; Stock ve Watson, 1993):

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \sum_{i=-K}^K \theta_i \Delta X_{t-i} + \varepsilon_{3t} \quad (4)$$

Burada Y bağımlı değişkeni, X açıklayıcı değişken setini, K ise fark değişkenler için öncü ve gecikme değerlerini göstermektedir.

C. AMPİRİK BULGULAR

Değişkenlerin durağanlık derecelerinin belirlenmesi amacıyla önsel test olarak ADF ve PP birim kök testleri uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 2’de raporlanmıştır. Sonuçlara göre tüm değişkenler düzeyde birim kök içermektedir. Bu bağlamda değişkenlerde görülebilecek herhangi bir şokun etkisi kalıcı olmakta,

değişkenler dışsal bir müdahale olmaksızın denge ortalama değerlerine ve trend patikalarına geri dönememektedir. Diğer taraftan değişkenler birinci farkları alındığında ise farklı anlamlılık seviyelerinde durağan hale gelmektedir. Bu sonuçlar değişkenler arasında eşbütünlüşme ilişkisinin varlığı ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 2: Birim kök testleri sonuçları

Değişkenler	ADF Birim Kök Testi		PP Birim Kök Testi	
	Düzyey (c+t)	1. Fark (c)	Düzyey (c+t)	1. Fark (c)
<i>lnY</i>	-2,007(0,575)	-5,982(0,000)	-2,007(0,576)	-6,480(0,000)
<i>lnI</i>	-2,968 (0,155)	-5,442 (0,000)	-3,055 (0,133)	-5,498 (0,000)
<i>lnG</i>	-2,238 (0,453)	-3,648 (0,043)	-2,349 (0,397)	-5,490 (0,000)
<i>lnC</i>	-3,206 (0,100)	-7,498 (0,000)	-3,171 (0,107)	-7,729 (0,000)
<i>lnS</i>	-2,251 (0,447)	-4,232 (0,011)	-2,243 (0,451)	-5,499 (0,000)

Not: c+t., trend ve sabitli model; c: sabitli model. Olasılık değerleri parantez içinde raporlanmıştır. ADF testi için uygun gecikme sayısı Schwarz-Bayesian Bilgi Kriteri (SBC); PP testi için, Newey-West düzeltme gecikmesi seçeneği belirlenmiştir.

Değişkenler arasında eşbütünlüşme ilişkisi araştırılmadan önce, optimal gecikme uzunluğu VAR yöntemiyle araştırılmış olup sonuçlar Tablo 3'te raporlanmıştır. Bulgulara göre optimal gecikme uzunluğu Akaike ve Hannan-Quin bilgi kriterlerine göre 2 olarak belirlenirken Schwarz bilgi kriterine göre ise 1 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda bilgi kriterlerinin çoğunluğu 2 gecikme yönünde sonuç vermesi nedeniyle optimal gecikme uzunluğu 2 olarak belirlenmiştir. Bu gecikme seviyesinde modelde değişen varyans, normal dağılmama ve otokorelasyon sorunları bulunmamaktadır.

Tablo 3: Optimal gecikme uzunlukları

Gecikme	AIC	SIC	HQ
0	-4,505	-4,273	-4,429
1	-10,722	-9,334*	-10,269
2	-11,698*	-9,154	-10,869*
X_{LM}^2	18,647 (0,144)		
X_{HET}^2	315,242 (0,261)		
JB	8,400 (0,589)		

Değişkenler arasında eşbütünlüşme ilişkisinin var olup olmadığı, Johansen-Juselius eşbütünlüşme yöntemiyle araştırılmıştır. Tablo 4'te raporlanan bulgulara göre hem iz hem de maksimum öz değer istatistiğine göre modelde eşbütünlüşme olmadığı ve en fazla bir eşbütünlüşme vektörü olduğu hipotezleri reddedilmiş, en fazla 2 eşbütünlüşme vektörü olduğu hipotezi ise kabul edilmiştir. Buna göre

modelde yer alan değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi vardır ve uzun dönemde değişkenler arasında ortak hareket eğilimi söz konusudur.

Tablo 4: Johansen-Juselius eşbütünleşme testi sonuçları

İz (Trace) istatistiğine göre sonuçlar					
Hipotez	Öz değer	İz İstatistiği	Kritik Değer (%5)	Olasılık	
$H_0: r = 0$	0,831	108,385	69,818	0,000	
$H_0: r \leq 1$	0,636	53,146	47,856	0,014	
$H_0: r \leq 2$	0,351	21,812	29,797	0,309	
Maksimum öz değer istatistiğine göre sonuçlar					
Hipotez	Öz değer	Maksimum öz değer istatistiği	Kritik %5)	Değer	Olasılık
$H_0: r = 0$	0,831	55,238	33,876		0,000
$H_0: r \leq 1$	0,636	31,333	27,584		0,015
$H_0: r \leq 2$	0,351	13,447	21,131		0,412

Eşbütünleşme katsayılarının tahmin amacıyla DOLS tahmin yöntemi kullanılmış ve elde edilen bulgular Tablo 5'te raporlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre politik istikrar iktisadi büyümeyi pozitif etkilemektedir ve bu etki istatistiksel olarak anlamlıdır. Politik istikrarın iktisadi büyüme üzerindeki olumlu etkisinin özellikle uzun vadeli ve büyük çaplı özel sektör ve kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi, belirsizliğin azaltılması ve öngörülebilirliğin artırılması gibi kanallardan ortaya çıktığı söylenebilir. Ayrıca istikrarlı bir politik ortam, siyasal iktidarların vadetmiş olduğu iktisadi ve sosyal programların kesintisiz uygulanmasına olanak sağlamakta, sık iktidar değişimlerinden kaynaklı program değişimlerini önleyerek geçmiş dönemde alınan yatırım kararlarının tamamlanmasını kolaylaştırarak iktisadi büyüme üzerinde olumlu etki yaratabilmektedir. Diğer taraftan politik öngörülebilirliğin artması, cari açığın finansmanı ve üretim bilgisi transferinde önemli bir girdi olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları için teşvik edici bir unsur olabilmektedir. İstikrarlı bir politik ortam salt dış yatırımlar için değil, aynı zamanda bireysel girişim ve Ar-Ge faaliyetlerini de teşvik ederek iktisadi büyüme üzerinde pozitif dışsallık yaratabilmektedir. Bu bulgular Gyimah-Brempong ve Traynor (1999), Fosu (2001), Asteriou ve Price (2001), Demirgil (2011), Gür ve Akbulut (2012), Aisen ve Veiga (2013), Parlakyıldız (2015), Kamacı'nın (2019) erişmiş olduğu bulgular ile uyumlu iken Şanlısoy ve Kök'ün (2013), Yalçınkaya ve Kaya (2017)'nin bulguları ile kısmen uyumludur. Diğer taraftan bu sonuç Fosu (2002), Butkiewicz ve Yanikkaya (2005), Jong-A-Pin (2009), Campos, Karanasos, ve Tan (2012), Turan, Demez, ve Kızılkaya (2019)'nin erişmiş olduğu sonuçlarla uyumsuzdur. Elde edilen diğer katsayılar incelendiğinde; kişi başına yatırım ve hane halkı tüketim harcamalarının iktisadi büyümeyi pozitif etkilediği, kişi başına kamu tüketim harcamalarının ise büyümeyi negatif etkilediği görülmektedir.

Tablo 5: DOLS tahmin sonuçları

	Katsayı	t istatistiği	Olasılık
<i>lnI</i>	0,158	2,374	0,076
<i>lnG</i>	-0,589	-6,657	0,002
<i>lnC</i>	1,889	11,531	0,000
<i>lnS</i>	0,045	5,801	0,004
Sabit	-4,382	-6,217	0,003

Son olarak hata düzeltme modelinden elde edilen tahmin sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Tablo incelendiğinde, hata düzeltme teriminin (ect) negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu, modelde hata düzeltme mekanizmasının işlediği ve dengeden sapmaların yaklaşık beş dönemde ortadan kalkacağını göstermektedir.

Tablo 6: Hata düzeltme modeli

	Katsayı	t istatistiği	Olasılık
<i>DlnY(-1)</i>	0,106	0,637	0,530
<i>DlnS</i>	0,006	0,785	0,440
<i>DlnS(-1)</i>	-0,004	-0,543	0,592
<i>DlnG</i>	0,123	1,854	0,077
<i>DlnG(-1)</i>	0,014	0,207	0,837
<i>DlnC</i>	0,016	0,121	0,904
<i>DlnC(-1)</i>	-0,059	-0,497	0,624
<i>DlnI</i>	0,023	0,566	0,577
<i>DlnI(-1)</i>	0,244	4,232	0,000
<i>Ect(-1)</i>	-0,234	-1,911	0,069

SONUÇ

Politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisi; başlarda kavramsal düzeyde tartışılmışken Alesina vd.'nin (1996) öncü çalışmasıyla beraber ampirik olarak da test edilmeye başlanmış, farklı örneklem ve zaman dilimleri için birçok çalışma yapılmıştır. Türkiye örneğinde oluşan literatürün ise oldukça kısıtlı olduğu ve genel bir fikir birliğinin henüz oluşmadığı gözlemlenmiştir. Literatürdeki boşluktan hareketle, bu çalışmada Türkiye'de politik istikrar-ekonomik büyüme ilişkisi zaman serisi yöntemleriyle araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, politik istikrar, yatırımlar ve hane halkı tüketim harcamaları ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahipken, kişi başı kamu harcamaları ise ekonomik büyüme üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir.

Dolayısıyla Türkiye'de ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından politik istikrarı temin edecek tedbirlerin alınması, özellikle siyasi seçimlerin zamanında yapılması önemlidir. Ayrıca yerel seçimler ve genel seçimler arasındaki zaman makasının açılmaması, Türkiye'de sıklıkla seçim iklimine girilmesini, yatırım ve tüketim davranışlarının buna göre şekillenmesini önleyecek ve hem kamu hem de özel yatırımlarının sürdürülebilir ve öngörülebilir kılınmasına, ayrıca

yabancı yatırımların aradığı istikrar ve öngörülebilir bir iktisadi ortamın oluşmasına katkı yapacaktır.

Diğer taraftan hane halkı tüketim harcamalarının Türkiye ekonomisinde iktisadi büyümeyi ciddi derecede olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Bu nedenle, bireylerin gelirlerini artırmak adına, gelir dağılımını adil bir noktaya taşıyacak olan gelir vergisi dilimlerinin yeniden düzenlenmesi, dolaylı vergiler yerine doğrudan vergilerin kamu bütçesi içindeki payının artırılması gibi politikalar etkili olabilir. Son olarak, kişi başı kamu tüketim harcamalarının iktisadi büyümeyi olumsuz etkilemesi ve yatırım harcamalarının pozitif etkilemesi kamu yatırım-tüketim dengesinde kamu yatırımları lehine bir düzenleme yapılması gerekliliğine işaret etmektedir. Kamu yatırımları artırılırken, kamu tüketim harcamalarının kısılması kıt kamu kaynaklarının etkin tahsisine katkı yapacak, bu durum ise iktisadi büyümeyi teşvik edecektir.

KAYNAKÇA

- Acaravci, A., Akalin, G. ve Erdoğan, S. (2019). Araştırma-geliştirme harcamalarının Türkiye ihracatına etkileri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-16.
- Adika, G. (2020). Economic growth dynamics between resource-rich and resource-poor countries in sub-Saharan Africa: The role of politics and institutions. *African Development Review*, 32(3), 303-315.
- Aisen, A. ve Veiga, F. J. (2013). How does political instability affect economic growth? *European Journal of Political Economy*, 29, 151-167.
- Alesina, A., Özler, S., Roubini, N. ve Swagel, P. (1996). Political instability and economic growth. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 189-211.
- Arslan, Ü. (2011). Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik performans: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 73-80.
- Asteriou, D. ve Price, S. (2001). Political instability and economic growth: UK time series evidence. *Scottish Journal of Political Economy*, 48(4), 383-399.
- Azam, M. (2021). Governance and economic growth: evidence from 14 Latin America and Caribbean countries. *Journal of the Knowledge Economy*, 1-26.
- Blum, J., ve Gründler, K. (2020). Political Stability and Economic Prosperity: Are Coups Bad for Growth?. CESifo Working Papers.
- Butkiewicz, J. L. ve Yanikkaya, H. (2005). The impact of sociopolitical instability on economic growth: analysis and implications. *Journal of Policy Modeling*, 27(5), 629-645.
- Calvo, G. A. ve Drazen, A. (1998). Uncertain duration of reform: dynamic implications. *Macroeconomic Dynamics*, 2(4), 443-455.
- Campos, N. F., Karanasos, M. G. ve Tan, B. (2012). Two to tangle: Financial development, political instability and economic growth in Argentina. *Journal of Banking and Finance*, 36(1), 290-304.
- Chikalipah, S. ve Okafor, G. (2019). Dynamic linkage between economic growth and human development: time series evidence from Nigeria. *Journal of International Development*, 31(1), 22-38.
- Demirgil, H. (2011). Politik istikrarsızlık, belirsizlik ve makroekonomi: Türkiye örneği (1970-2006). *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 31(2), 123-144.

- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1057-1072.
- Enders, W. (2008). *Applied econometric time series*: John Wiley and Sons.
- Feng, Y. (1997). Democracy, political stability and economic growth. *British Journal of Political Science*, 27(3), 391-418.
- Fosu, A. K. (2001). Political instability and economic growth in developing economies: some specification empirics. *Economics Letters*, 70(2), 289-294.
- Fosu, A. K. (2002). Political instability and economic growth: Implications of coup events in Sub-Saharan Africa. *American Journal of Economics and Sociology*, 61(1), 329-348.
- Grossman, H. I. (1991). A general equilibrium model of insurrections. *The American Economic Review*, 912-921.
- Gür, T. H. ve Akbulut, H. (2012). Gelişmekte olan ülkelerde politik istikrarın ekonomik büyüme üzerine etkisi. *Sosyoekonomi*, 17(1).
- Gyimah-Brempong, K. ve Traynor, T. L. (1999). Political instability, investment and economic growth in Sub-Saharan Africa. *Journal of African Economies*, 8(1), 52-86.
- Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of economic dynamics and control*, 12(2-3), 231-254.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990). Maximum likelihood estimation and inference on cointegration—with applications to the demand for money. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52(2), 169-210.
- Jong-A-Pin, R. (2009). On the measurement of political instability and its impact on economic growth. *European Journal of Political Economy*, 25(1), 15-29.
- Kalay, M. ve Çetin, D. (2016). Afrika ülkelerinde politik istikrar ve ekonomik büyüme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2277-2290.
- Kamaci, A. (2019). Politik istikrarsızlık-ekonomik büyüme ilişkisi: 20 OECD ülkesi için panel veri analizi. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 75-85.
- Mancur Jr, O. (1982). *The rise and decline of nations: economic growth, stagflation, and social rigidities*: Yale University Press.

- Murphy, K. M., Shleifer, A. ve Vishny, R. W. (1991). The allocation of talent: Implications for growth. *The quarterly journal of economics*, 106(2), 503-530.
- Mustafa, Ö. ve Kocaman, M. (2019). A bootstrap panel granger causality analysis of relationships between political instability and macroeconomic variables. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 3(2), 239-252.
- Parlakıyıldız, F. M. (2015). Makro ekonomik ve politik istikrarsızlığın ekonomik performans üzerine etkisi: Latin Amerika örneği. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1-11.
- Persson, T. ve Tabellini, G. (1991). *Is inequality harmful for growth? Theory and evidence*. <https://www.nber.org/papers/w3599.pdf> (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2020)
- Phillips, P. C. ve Perron, P. (1988). Testing for a unit root in time series regression. *Biometrika*, 75(2), 335-346.
- Rehman, A., Ma, H., Ozturk, I., Murshed, M., ve Dagar, V. (2021). The dynamic impacts of CO2 emissions from different sources on Pakistan's economic progress: a roadmap to sustainable development. *Environment, Development and Sustainability*, 23(12), 17857-17880.
- Saikkonen, P. (1991). Asymptotically efficient estimation of cointegration regressions. *Econometric theory*, 7(1), 1-21.
- Stock, J. H. ve Watson, M. W. (1993). A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 783-820.
- Şanlısoy, S. ve Kök, R. (2013). Politik istikrarsızlık-ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği (1987-2006). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 101-125.
- The International Country Risk Guide (ICRG). (2020). Political Risk Services (PRS). <https://www.prsgroup.com/explore-our-products/political-risk-services/> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2020).
- Turan, İ., Demez, S. ve Kızılkaya, F. (2019) NIC Ülkelerinde Politik İstikrar Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 485-499.
- Uddin, M. A., Ali, M. H., ve Masih, M. (2017). Political stability and growth: An application of dynamic GMM and quantile regression. *Economic Modelling*, 64, 610-625.
- World Bank. (2019). World Development Indicators. Retrieved from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2020).

Yalçinkaya, Ö. ve Kaya, V. (2017). Politik İstikrarın/İstikrarsızlığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Dünyanın En Büyük İlk Yirmi Ekonomisi Üzerinde Bir Uygulama (1996-2015). *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(2), 277-298.

Yüksek Seçim Kurulu (2020). Milletvekili Genel Seçim Arşivi. <http://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644> (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2020).

